

Erdőpedagógiai és természetpedagógiai módszerek alkalmazása óvoda udvarán kialakított környezeti nevelési tanösvényen

(Applying Forest and Nature Pedagogy Methods on Nature Educational Trail in the Courtyard of a Kindergarten)

Jantnerné Oláh Ilona *

Paksi Benedek Elek Óvoda Hétszínvirág Tagóvodája

Kivonat

Tanulmányommal az intézményünk erdőpedagógiához köthető pedagógiai gyakorlatát szeretném bemutatni. 1992 óta a környezeti nevelési program kidolgozásán munkálkodunk. Hisszük, a környezeti nevelés nem csak ismeretrendszer átadását jelenti, hanem a környezettudatos magatartást is hivatott fejleszteni. E magatartás ismereteket, bizonyosfajta gondolkodást és látásmódot, továbbá rendkívül fontos környezeti attitűdöket követel meg. A programfejlesztés kapcsán találtunk kapcsolatot Freinet pedagógiája és a mi pedagógiai törekvéseink között. Jellemzői: Sokszínűség, sokoldalúság, nyitott, mobil rendszer. Szintézis pedagógia. A megismerés és a feldolgozás módszere a projektmódszer.

A Hétszínvirág Óvoda helyiségei, a csoportszobák természetsarkokkal, természetbúvár szoba, sószoba, a fenntarthatóság pedagógiáját szolgáló, tanösvénnyé is alakított udvara, a környezeti nevelésünk elsődleges színtere lett.

Programfejlesztésünk új eleme lett az erdőpedagógia harmóniaelméletének megismerése, beépítése, alkalmazása az óvodapedagógiai gyakorlatunkba.

Így találtam meg, a kapcsolódási pontokat, az eddigi pedagógiai munkánk, és az erdőpedagógia között. A több évtizedes hagyományokra épülő és folyamatosan fejlődő környezeti nevelési gyakorlatunk, és az a pedagógiai közösség, aki mindezt megalkotta, létrehozta, a szülők és a fenntartóink segítségével, méltán büszke az eredményeire.

Kulcsszavak: erdőpedagógia, óvodapedagógia, projektmódszer, környezeti nevelési tanösvény, óvodaudvar, óvodakert

Abstract

In the study, the forest pedagogy praxis of our institution is presented. We have been working on the elaboration of the environment education program since 1992. We think that environmental education is not only a transfer of knowledge but also the development of an environmentally conscious behavior. This behavior requires a specific way of thinking and vision and especially very important environmental attitudes. During the development of the program we found links between the pedagogy of Freinet and our pedagogical endeavors. Its characteristics are versatility, open mobile system and synthesis pedagogy.

---

* jantnerneoili@gmail.com

The rooms of the kindergarten Hétszínvirág are group rooms with nature corners, nature explorers' room, salt room, and its garden has become a nature trail for the education of sustainability. These have become the primary places for our environmental education.

A new element in our program development is the inclusion of the harmony theory in the forest pedagogy and its application in our practice.

In these, we have found the connecting areas between forest pedagogy and our educational work. Our environmental education practice is based on decades of tradition and is constantly evolving; the pedagogical community creating the system described with the help of the parents and supporters is deservedly proud of its achievements.

Keywords: forest pedagogy, kindergarten pedagogy, project method, environmental education trail, kindergarten courtyard, kindergarten garden

Bevezető

1980 óta vagyok óvodapedagógus. A pályám során folyamatosan kerestem az utat, azt az utat, amin a legsikeresebb lehetek. 1993-ban találkoztam és lettem tagja a Zöld Szív Ifjúsági Természetvédő Mozgalomnak. A pedagógiai útkeresés időszakában, amikor a pedagógiai programunk készült, annak megalkotásában, kidolgozásában komoly szerepet vállaltam és irányt mutató volt a természetpedagógia modellje, a zöld szíves filozófia. Szakmai megújulásom következő állomása az volt, amikor elvégeztem az óvóképző főiskola harmadik évét, majd ezt követően fejlesztőpedagógiából szakvizsgáztam.

2006-ban részt vettem a NymE Erdőmérnöki Karának „Környezetünk az erdő”, Pakson szervezett képzésén. Az ott tanultak, az ott átélt élmények meghatározóak voltak, és még inkább felkeltették az érdeklődésem a környezeti nevelés iránt. Ezért 2007-ben részt vettem Gyűrűfűn a MKNE Joseph Cornell (amerikai környezeti nevelő) vezette tréningen. (legismertebb könyve: Kézen fogva a gyerekekkel a természetben)

Ezek után a szakmai élmények után a természeti nevelés, a környezeti nevelés lett az, ami meghatározó lett számomra. Az egész pedagógiai munkámat ez határozta meg.

Elhivatottságot érzek, hogy munkámmal segítsen, elősegítsem, hogy a következő nemzedék találjon vissza a természethez. Érezze benne otthon magát, és nélkülözhetetlen legyen számára.

A dolgozatom témájának aktualitását, tapasztalataimra alapozom, miszerint az óvodáskorú gyermekek egyre nagyobb távolságban vannak már hároméves korukra a természettől.

Nem benne élnek, hanem mellette. Mindentől védik őket a szülők, ami természet közeli, ami természetes. Pedig az ember léte a természethez való viszonyától, kapcsolatától függ leginkább. Oly mértékben eltávolodtunk a természettől, hogy már nem részesei vagyunk, hanem megfigyelői. Már a kicsi gyermeket is annyira óvják, féltik a természettől, hogy **a kor, a természetpedagógia az erdőpedagógia kihívása az, hogy amíg nem késő, segítsük a gyermekeket abban, hogy megtanuljanak eligazodni, ha természeti környezetbe kerülnek, pl. az erdőbe.**

Tapasztalják meg, hogy attól nem szabad félni. Ott nem csak ártalmas dolgok vannak, (allergiát okozó növények, betegségeket terjesztő állatok stb.) hanem egy olyan csodálatos közeg, ökoszisztéma, ami az ember lételeme több szempontból is.

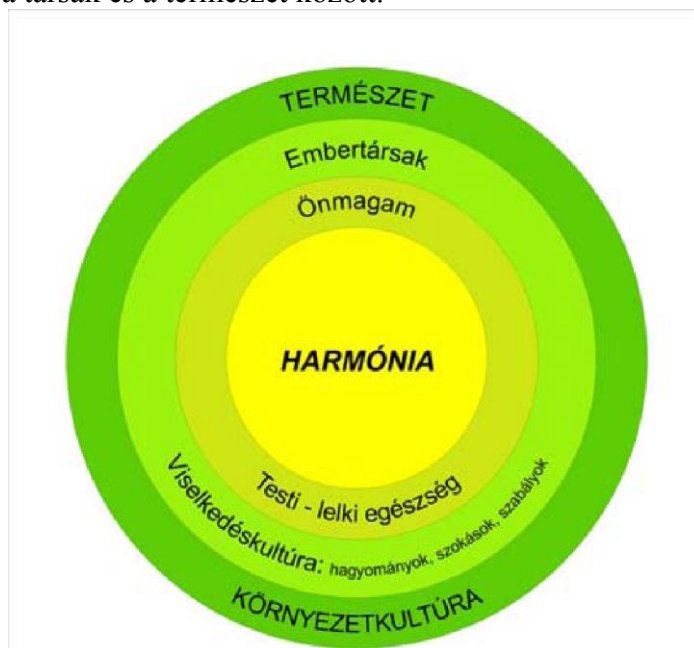
Vissza kell fordulnunk a természethez úgy, hogy megértsük, megtanuljuk, megismerjük azt. S ebből adódik majd, és itt gyökeredzik az érzelmi kötődés és a természetvédelem, s nem utolsó sorban az egészségvédelem, ami a harmonikus személyiség alakulásához vezet.

Mindennek színtere az óvoda külső és belső környezete, a óvoda szűkebb és tágabb környezete, valamint az erdei óvoda.

Erdőpedagógia, mint pedagógiai módszer

Az **erdőpedagógia**, mint kifejezés hazánkban, több évtizede használatos. Németországból átvett fogalom, elsősorban erdőmérnökök alkalmazták így: Waldpedagógik.

Erdőpedagógia az elmélet és a gyakorlat egysége. Ennek a személyiségfejlesztő programnak az alapelve, hogy a testi és lelki egészség, a viselkedéskultúra és a környezetkultúra egymással szorosan összefüggő tevékenységrendszerével alakítsa az egyénben a harmóniára való törekvést és hajlamot. Ennek a harmóniaelméletnek a célja a környezettudatos magatartás és életvitel kialakítása. Feltételezi a személyiség harmonikus viszonyát önmagához, ennek alapja a testi és lelki egészség, valamint a harmonikus viszonyát az embertársaihoz, melyet a viselkedéskultúra alakulása is feltételez. A harmónia feltétele a természethez való viszonyunk, mely alakulásához a környezetkultúra alapvető ismeretei szükségesek. Így lesz egység, harmónia az egyén a társak és a természet között.

Forrás: Kováts-Németh M. (2010)

Az erdőpedagógia projekt megvalósulásának elsődleges színtere az erdő, a természet.

Az *erdőpedagógia* a természet működésének, az erdő rendszerszerű működésének, az erdei életközösségeknek, az erdőben folyó munkáknak, és a gazdálkodásról szóló ismeretek közvetítésére vállalkozik.

A természet rendszerszerű működését az erdei életközösség példáján keresztül mutatja, és szemlélteti, ezernyi tapasztalatszerzési lehetőséget kínálva.

Az erdőpedagógia tudatosítja a tanulóknak, hogy az erdő nem csak a természet, hanem kultúr- és gazdasági térség is egyben, ahol folyamatosan jelen van az ember. Így az erdőpedagógia arra is vállalkozik, hogy szemléltesse, érzékeltesse, bemutassa élő példákön keresztül az ember és a természet közötti bonyolult és nélkülözhetetlen kapcsolatrendszerét.

A leghatékonyabb tanulási mód a cselekvéses- érzékelésen, észlelésen keresztül valósul meg. Ezt ötvözik a projekt módszerrel való témafeldolgozással, az élménypedagógiával, de jelen van a felfedező kísérlet, bemutatás, megfigyelés, vita, beszélgetés, kiselőadás...

A megvalósulás alapvető módszere a projektmódszer. Van eredménye, produktuma. Az erdőpedagógiának három fő modulja van, amelyet Kováts Németh Mária (2010) alapján az 1. táblázatban foglalkok össze.

1. táblázat: Az erdőpedagógia moduljai

Erdő és természet	Környezet és egészség	Helyi identitás és viselkedés kultúra
Erdei ökoszisztémák	Életmód	Elődeink – <i>tanösvény</i>
Erdőgazdálkodás	Falusi porta	Világörökség
Erdészettörténet és vadgazdálkodás	Önismeret	Nemzeti park
Tanösvények	Táplálkozás	Kultúrtörténeti értékek
Hulladékkezelés és komposztálás	Természetpatika	Jeles napok – zöld napok
	Mozgás	
	Tánc	

Forrás: Kováts-Németh M. (2010)

Az erdőpedagógia három fő moduljából a 2. táblázatban (az 1. táblázat analógiájára) összefoglalom a jelenleg óvodánkban megvalósuló modul-elemeket.

2. táblázat: A Hétszínvirág Óvodában megvalósuló erdőpedagógia modul-elemek

Erdő és természet	Környezet és egészség	Helyi identitás és viselkedés kultúra
Erdei ökoszisztémák Ismerkedés az erdővel, erdei óvoda	Életmód Az egészséges életmód alakítása egyik nagy, kiemelt feladata az óvodai nevelésnek már az alap program szerint is.	Elődeink – Tanösvény Az óvoda udvarán került kialakításra
	Falusi porta – tanyán ismerkedünk a háziállatokkal	Világörökség
	Önismeret Ki vagyok én? Én kép alakítása	Nemzeti park Kapcsolatunk van a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósággal, pl.: Madarász ovi alkalmával
Tanösvények Erdei óvodai kirándulások tanösvények látogatása.	Táplálkozás Zöldség és gyümölcsnapok	Kultúrtörténeti értékek A várost járva ismerkedünk.
Hulladékkezelés és komposztálás Szelektálunk, komposztálunk	Természetpatika Ismerkedés a gyógynövényekkel, saját gyógynövénykertünk van.	Jeles napok – zöld napok Az óvodai környezeti nevelés jelentős eseményei.
	Mozgás minden nap	
	Tánc – néptánc	

Így épül be, és láthatóan beépül az erdőpedagógia és annak elvei, elemei, módszerei a mindennapi pedagógiai munkánkba.

Jól látható az összehasonlító táblázatból, hogy hogyan találtam meg a kapcsolódási pontokat az eddigi pedagógiai munkánk, és az erdőpedagógia között. Környezeti nevelésünk hosszú évekre nyúlik vissza, az erdőpedagógia újabb távlatokat nyitott meg számomra, ami megújította, frissítette, bővítette, rendszerezte az ismereteimet, gazdagította a lehetőségeim tárházát. Erőt és lendületet ad, hogy hogyan folytassam tovább pedagógiai, környezeti nevelő munkám és tovább keressem az erdőpedagógia módszereinek alkalmazásának lehetőségeit óvodai környezetben

Környezeti nevelési tanösvény az óvoda udvarán

Az óvodaépület belső tereit alakítottuk először úgy, hogy segítse a környezeti nevelésünk. Ezt követte az, hogy az óvoda udvarát is átalakítottuk. Fontos elv volt, hogy az udvar elsősorban szabad mozgás, és mozgásos játékok színtere.

A definícióból indultunk ki:

A „**tanösvény**”, ami változatos módon tevékenykedtet, szemléltet, bemutat, fókuszálja a figyelmet, szemléletet formál, attitűdöket alakít – személyiséget fejleszt a környezeti, környezetvédelmi nevelés és immár az erdőpedagógia módszereivel is.

Az óvoda udvarunk szegleteit alakítottuk ki egy-egy „tanösvény állomásnak”, ahol tematikus módon hívjuk fel a gyermekek figyelmét, a természet egy-egy részletére, összefüggésekre, mini ökoszisztémákra.

I. Állomás: Nem minden hulladék, szemét

Környezetvédelmi kérdések

Ezen a helyen megnézzük, megbeszéljük a hulladékszelektálás lehetőségét. A bejárati nagy kapu alatt, el is játszhatunk egy társasjátékot, ami sajátfejlesztésű társasjáték: “Nem minden hulladék, szemét”

II. Állomás: „Észpörgető”

Forgatható oszlopok, amelyeken madarak láthatók. Látható a madár képe, a fészke, élőhelye, mivel táplálkozik és a kicsinye. A fényképen látható, hogy a háttérben is vannak képek. Azok a Natura 2000-s, védett, Űrge mező állatait, növényeit ábrázolják.

- A forgatható oszlopoknál megbeszéljük, milyen állatokat ismerünk fel rajtuk.
- Hogyan állíthatnánk sorba a képeket? Milyen szempontok szerint?
- Megbeszélhetjük, melyik állatról mit tudunk?
- Milyen mesék jutnak róluk eszünkbe?
- Milyen dalok jutnak róluk eszünkbe?
- Orrjáték

III. Állomás: „Komposztziget”

- Mi ez?
- Mire való, mire használjuk a komposztot?
- Hogyan készül a komposzt?

Beszélgetés, bemutatás, ismeretnyújtás.

IV. Állomás: „Madárkert”

A madárkert növényei – olyan növények, aminek termését kedvelik a madarak.

Melyek ezek?

A téli időszakban, itt etetjük és itatjuk is a madarakat. A kertenél lévő határozó tábla segít abban, hogy meghatározhassuk, milyen madarat láthatunk az óvoda kertjében.

V. Állomás: „Fák háza”

Ebben a házikóban fák képei láthatók. Leírásokkal, kéregmintával, levele, termése, és a fa metszetével, valamint az, hogy mit készítenek belőle

Itt a gyerekek sajátos módon ismerkedhetnek a fákkal. Összehasonlíthatják őket, különbségeket is találhatnak.

Megkereshetjük az udvarunkon fellelhető fajokat is és a kiránduláson látottakat is felidézhetjük a fák háza segítségével.

Udvarunkon található fafajok: gesztenye, platán, akác, hárs, dió, korai juhar, vörös juhar, tölgy, fenyő és cseresznye.

VI. Állomás: „Lepkekert”

Lepkekertünkben olyan növényeket ültettünk, amik virágát kedvelik a lepkék és pillangók. A lepkeitatók még segítik, hogy a lepkék szívesebben látogassák a kertet. Számítalan megfigyelési és tapasztalatszerzési lehetőség színtere e kert.

VII. Állomás: „Madárodú bemutató”

Madárodú

Ennél az állomásnál a madárodúkkal és madáretetőkkel lehet megismerkedni. Többféle típusú odú létezik. Így szemléltetjük, mi a különbség az odú és az etető között.

Az udvar több pontján van nagy méretű madáretető is, ami segít a téli madáretetésben is.

Madáretető

VIII. Állomás: „Madárház”

A “madárházban” gyermekek magasságában azon madarak képeit helyeztük el, amelyekkel egész év során találkozhatnak a gyermekek. Felnőtt magasságban több, más madárképét.

Itt a madárházban a madarász ovi foglalkozásokkal kapcsolatos élményeket idézzük fel újra. A “madárkertben” olyan növényeket telepítettünk, ami egész évben táplálék lehet a madarainknak. Így ezzel is ismerkedhetnek a óvodásaink.

IX. Állomás: Gyógynövénykert

Gyógynövényeket ültetünk és fogyasztunk változatos formában.

X. Állomás: Veteményeskert

A veteményeskertben csoportonként figyelhetjük meg a magvak „ébredését”. A zöldségféléket elfogyasszuk, kóstolgatjuk.

XI. Állomás: Természetbúvár szoba

Ezt a szobát a Természetudományi Múzeumban lévő foglalkoztató helyiség mindtájára készítettük el.

Itt a csoportszobai elmélyült kutakodásra van lehetőség. Könyvekkel, filmekkel, tablókkal és poszterekkel. Lepke és bogár memory-val, a homok gyűjteménnyel, tojásgyűjteménnyel, tollakkal, kavicsokkal, kagylókkal, termésekkel, az óriás, puzzle-val, ami a mező élővilágát mutatja be. Az erdő és patakzsák, a víz és a talaj vizsgálódásához nyújt módszertani segítséget a terepi megfigyelések alkalmával.

Itt zajlanak a „madarász ovi“ foglalkozások, amikor diavetítés van.

Így ötvöztük az óvodaudvar jellegzetes elemét (mászóka, homokozó, hinta) a környezeti nevelés állomásaival. Ezzel elértük, hogy nemcsak az óvoda belső terei, de még az udvar is a környezeti nevelés színtere lett.

Összegzés

2013-ban szakirányú diplomát szereztem, a Nyugat-magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Karának Erdőpedagógiai Szakvezető szakán. Ez a képesítés a szakmai fejlődésem egyik újabb eleme lett és tanulmányomban bemutattam, hogy milyen hatása lett az óvodapedagógiai munkámra, munkánkra.

2015. október 31-én a mesterpedagógus pilot rendszerben megvédtem innovatív mesterprogramom, és tanúsítványt kaptam. A mesterprogramom célja: Az erdőpedagógia óvodapedagógiai helyi gyakorlatának kidolgozása, bevezetése az óvodapedagógiai munkába, majd ebből egy szakmai módszertani kiadvány, egy könyv megírása és kiadása.

Elhivatottságot érzek, hogy munkámmal segítsen, elősegítsem azt, hogy a következő nemzedék találjon vissza a természethez. Érezze benne otthon magát, és nélkülözhetetlen legyen számára.

A Hétszínvirág Óvoda vezetőjeként, a KOKOSZ egyik oktatóközpontjának vezetőjeként, mint környezeti nevelési szaktanácsadó azon leszek, és fogok munkálkodni a jövőben, hogy a most megszerzett tudást átadjam a kollégáimnak és azoknak az érdeklődőknek, akik hozzánk ellátogatnak.

Elhivatottságot és kötelezettséget érzek az iránt, hogy a tanultakat ne csak kamatoztassam, hanem át is adjam mindenkinek, aki érdeklődik az erdőpedagógia gyakorlati alkalmazásának lehetőségei iránt az óvodapedagógiai gyakorlatba.

*"A természet hatalmas, az ember parányi.
Ezért aztán az ember léte attól függ,
milyen kapcsolatot tud teremteni a természettel,
mennyire érti meg..."*

Szent-Györgyi Albert

Utószó

Környezeti nevelési gyakorlatunk húsz éve alakul, formálódik, bővül. 2010-től KOKOSZ környezeti nevelési oktatóközpontként dolgozunk.

„A környező világ iránti érdeklődésünk velünk születik. Születésünk pillanatában egy bonyolult és elkápráztató világ felfedezői vagyunk. Vannak emberek, akikben ez a szenvedély az idő múlásával vagy az élet megpróbáltatási közepette kihűl, de vannak olyan szerencsések, akiket életük végéig hevít.”

Felhasznált irodalom

KOVÁTS-NÉMETH MÁRIA (2010): Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig Comenius Kft., Pécs, 313 p.